

# คุณค่าคำสอนผู้หญิงล้านนาในบทเพลงของ จรัส มโนเพชร

The Lanna women teachings value in the songs  
of Charal Manopech

กานต์พิชชา เชื้อสะอาด<sup>\*1</sup> / อลิศรา แก้วชนะเนตร<sup>2</sup> / มัชฌวาน ภูมิเจริญ<sup>3</sup>

Karnpitcha Chuesaart<sup>\*1</sup> / Alissara Kaewchanet<sup>2</sup> / Makawan Poomcharean<sup>3</sup>

สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต, กรุงเทพมหานคร 10510, ประเทศไทย  
Department of Thai Language, Faculty of Liberal Arts, Kasem Bundit University, Bangkok 10510, Thailand

\*Corresponding author Email: [karnpitcha.chu@kbu.ac.th](mailto:karnpitcha.chu@kbu.ac.th)

Received: January 14, 2025

Revised: March 14, 2025

Accepted: March 16, 2025

## Abstract

This academic article presents the value of the teachings of Lanna women as appear in the songs of Charan Manopech, who is known as the King of Kham Mueang Folk Songs. Most of Charan Manopch's songs talk about the Lanna way of life, however, there are songs that mention the teachings of women. For example, 10 songs are given as Sao Chiang Mai, Long Mae Ping, Chao Duang Dokmai, Nang Non, Kham Mae, Jane Din Jane Fa. The kindness of a northern girl, Sam Poi Luang, Yindee Chao, Dreammer Reward. These songs are soft, dreamy, melody and has lyrics referring to the teachings of young women in Lanna society, which are both direct and indirect teachings. The overall teaching content can be divided to 5 groups: 1) personal conduct, such as love for the honor and dignity of women, Proud of Lanna 2) Remaining in society, such as choosing a partner, obeying one's parents, solving life problems 3) Living as a good wife 4) Love, teaching steadfast love, one love, keeping the truth 5) Traditions, way of life and beliefs. Propagation of the teachings of Lanna women through beautiful songs caused the teachings to be disseminated widely and be another form of cultural evidence that made people in later generations, both in Lanna society and in societies of different cultures, know that these profound teachings have existed in Lanna society for a long time.

**Key words:** Charal Manopech, The Value of Lanna Women Teachings, Folk Song Kham Mueang

## บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้กล่าวถึงคุณค่าของคำสอนผู้หญิงล้านนาเมื่อปรากฏในบทเพลงของจรัล มโนเพ็ชร ผู้ซึ่งได้ฉายาว่าเป็นราชาเพลงโฟล์คของคำเมือง ส่วนมากบทเพลงของจรัล มโนเพ็ชรกล่าวถึงวิถีชีวิตชาวล้านนา และมีบทเพลงจำนวนหนึ่งกล่าวถึงคำสอนผู้หญิงไว้ด้วย เช่นตัวอย่างที่ยกมา 10 บทเพลง ได้แก่ สาวเชียงใหม่ ล่องแม่ปิง เจ้าดวงตอกไม้ นางนอน กำแม่ เงินดินเงินฟ้า น้ำใจสาวเหนือ สามปอยหลวง ยินดีเจ้า และรางวัลแต่คนช่างฝัน บทเพลงเหล่านี้ มีทำนองนุ่มนวลชวนฟังและยังมีเนื้อเพลงกล่าวถึงคำสอนหญิงสาวในสังคมล้านนาด้วย มีทั้งที่เป็นคำสอนโดยตรง และสอนแบบโดยอ้อม เมื่อสรุปเนื้อหาคำสอนโดยรวม แบ่งได้เป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) ความประพฤติส่วนตัว เช่น รักในเกียรติและศักดิ์ศรีผู้หญิง ภูมิใจในล้านนา 2) การครองตนในสังคม เช่น การเลือกคู่ การเชื่อฟังพ่อแม่ การแก้ปัญหาชีวิต 3) การครองเรือนในฐานะภรรยาที่ดี 4) ความรัก สอนให้รักมันคง รักเดียว รักษาสิ่งจะ 5) ประเพณี วิถีชีวิต และคติความเชื่อ ซึ่งการเผยแพร่คำสอนผู้หญิงล้านนาผ่านบทเพลงที่ไพเราะนั้น ทำให้คำสอนถูกเผยแพร่ไปในวงกว้าง เป็นหลักฐานทางวัฒนธรรมอีกแบบหนึ่ง ที่ทำให้ผู้คนยุคต่อไปทั้งในสังคมล้านนาและสังคมต่างวัฒนธรรมได้ทราบว่า มีคำสอนที่ลึกซึ้งเหล่านี้ในสังคมล้านนามานานแล้ว

**คำสำคัญ:** จรัล มโนเพ็ชร, คุณค่าของคำสอน, ผู้หญิงล้านนา, โฟล์คของคำเมือง

## บทนำ

วรรณกรรมคำสอน มีบทบาทในการขัดเกลาสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม ในสังคมไทยทั่วไป คำสอนมักเป็นเรื่องการดำรงวิถีชีวิตที่เชื่อมโยงมาจากคำสอนของพุทธศาสนา ผสานกับลัทธิความเชื่อดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ แต่เดิมนั้นวรรณกรรมคำสอนมีลักษณะเป็นมุขปาฐะ บอกเล่าสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน ต่อมาจึงจัดจารเป็นลายลักษณ์อักษร การส่งต่อคำสอนอย่างเป็นทางการจึงเป็นรูปแบบลายลักษณ์อักษรผ่านวรรณกรรม นอกจากนี้ ยังมีวิธีการย้ำเตือนคำสอนได้บ่อยครั้งในรูปแบบของสุภาษิต คำพังเพย สำนวนเปรียบ ซึ่งมีปรากฏในการพูดและการเขียนอยู่เสมอตามลักษณะบุคลิกของคนไทยที่มีความเจ้าบทเจ้ากลอนและมักมีวิธีสอนให้ประทับใจด้วยการยกตัวอย่างเป็นคำคล้องจอง เป็นบทกวี จึงพบว่ามิคำสุภาษิต คำพังเพยที่เป็นคำสอนอยู่เป็นจำนวนมากในสังคมไทย อาจกล่าวได้ว่าวรรณกรรมที่มีบทบาทต่อสังคมมากที่สุด คือวรรณกรรมคำสอน เพราะเป็นเครื่องมือกล่อมเกลาความคิด ความเชื่อ ทัศนคติในสังคม

ปัจจุบันคำสอนเหล่านี้ถูกถ่ายทอดสู่ชุมชนเข้าถึงตัวบุคคลผ่านตำราเรียน และบทความผ่านสื่อต่าง ๆ และยังมีการถ่ายทอดโดยพระสงฆ์นำมาเทศน์สั่งสอน และผู้เฒ่าผู้แก่นำมาบอกเล่าอบรมลูกหลานเพื่อปลูกฝังทัศนคติ ค่านิยมความเชื่อที่สืบทอดกันมา (Prangwattanakun, 2014, p. 3) นอกจากนี้ยังมีการถ่ายทอดวรรณกรรมคำสอนผ่านบทเพลง ซึ่งเสียงดนตรี ทำนองเพลง ทำให้เกิดความตราตรึงใจได้มากกว่าคำสอนมุขปาฐะธรรมดาหรือการสอนผ่านการเขียนทั่วไป เพราะคำสอนผ่านบทเพลงน่าจะ

สร้างความซาบซึ้งและความทรงจำได้มากกว่า ดังนั้น วรรณกรรมขนาดสั้นที่เข้าถึงการรับรู้ของคนรุ่นใหม่อย่างมีสีสัน คือ บทเพลง ที่ทุกคนสามารถสัมผัสได้จากสื่ออานาประเภท บทเพลงคือบทกวีที่บรรยายถึงอารมณ์ความรู้สึกทั้งทางบวกและทางลบโดยมีดนตรีประกอบ มีบทเพลงไม่น้อยที่นอกจากจะมีความไพเราะจับใจแล้วบทเพลงยังสื่อความหมายกล่อมเกลาสังคม เนื้อหาบทเพลงมีค่าเพียงสุภาวศิต นอกจากคำสอนเรื่องกิริยามารยาทที่ได้เรียนรู้จากโรงเรียน ยังมีคำสอนพื้นบ้านที่สอนผ่านเพลงพื้นบ้านที่สืบทอดกันมาเมื่อใดที่มีการขับร้องบทเพลงพื้นบ้านเมื่อนั้นย่อมเป็นการกล่าวย้าเตือนคำสอนเหล่านั้นด้วยเสมอ

สังคml้านนา อบรมกล่อมเกลากุตรหลานโดยบุคคลใกล้ชิดที่เป็นผู้เลี้ยงดู และสอนที่โรงเรียนด้วย ซึ่งคำสอนพื้นบ้านที่สืบทอดมาแต่โบราณในปัจจุบันบางเรื่องไปมากแล้ว ปัจจุบันผู้มีหน้าที่ในการอบรม คือ กลุ่มคนที่เติบโตมาในสังคมที่คุ้นเคยกับคำสอนมาตรฐานแบบวัฒนธรรมไทยภาคกลาง ซึ่งเป็นวัฒนธรรมกระแสหลัก ดังนั้นเรื่องปลุกยอทางความเชื่อแบบล้านนาหลายเรื่องจึงจางหายไป เช่น เรื่อง “ซิด” เรื่องมารยาทที่พึงปฏิบัติตามธรรมเนียมเฉพาะถิ่น แต่ก็ยังพบได้ในบทกวีพื้นบ้าน เช่น บทขับข่อ บทเพลงร้องเล่นพื้นบ้าน และยังปรากฏในบทเพลงของจรัล มโนเพ็ชร ซึ่งมีชื่อเสียงโด่งดังมากในปี พ.ศ. 2519 – 2544 ช่วงเวลานั้นมีการแสดงดนตรีที่เรียกว่าโพล์ของคำเมือง เกิดขึ้นในสังคml้านนาและแพร่หลายไปสู่พื้นที่นอกล้านนา รวมทั้งแพร่หลายไปต่างประเทศที่มีคนไทยอาศัยอยู่ด้วย

จรัล มโนเพ็ชร เป็นผู้สร้างสรรค์บทเพลง “คำเมือง” ซึ่งเป็นภาษาถิ่นล้านนาและนำเสนอสู่สังคml้านนาในรูปแบบโพล์ของได้อย่างน่าสนใจ จนเป็นที่ยอมรับไปทั่วประเทศ เนื้อหาบทเพลงที่จรัล มโนเพ็ชรนำเสนอเน้นสะท้อนความคิดแบบคนล้านนาในหลายแง่มุม มีทั้งบทเพลงสนุกสนานที่แสดงความสามารถในการใช้คำพื้นบ้านมาประพันธ์เนื้อเพลงซึ่งทำให้เห็นภาพของความคิดสร้างสรรค์ เช่น เพลงไล่เหล่า เพลงสาวมอเตอไอซ์ คนสี่ตี่ง ฯลฯ บทเพลงของจรัล มโนเพ็ชร ส่วนใหญ่จะมีกลิ่นอายของวิถีชีวิตล้านนาร่วมสมัย มีหลายบทเพลงที่มีเนื้อหาเป็นคำสอนโบราณ การนำบทคำสอนที่คล้องจองมาใส่ทำนองดนตรีทำให้ง่ายแก่การจดจำมากขึ้น เช่น เพลงอาชยานล้านนา ซึ่งคนล้านนารุ่นใหม่ที่ชื่นชอบบทเพลงโพล์ของคำเมืองก็อาจไม่เคยรู้ว่าคนล้านนาสอนลูกหลานในเรื่องเหล่านี้มาแต่โบราณแล้ว เนื้อหาของบทเพลงจรัล มโนเพ็ชรใช้ภาษาที่ฟังง่าย ใช้คำที่สื่อความหมายไม่ซับซ้อน คนฟังจะเพลินใจไปกับความหมายและทำนอง แต่หากฟังอย่างตั้งใจจะพบว่าบทเพลงของจรัล มโนเพ็ชรนั้นไม่เพียงสร้างความเพลิดเพลิน หากแต่แฝงแคิด คติความเชื่อ และบอกเล่าเรื่องราวพื้นบ้านที่สืบทอดมาแต่เก่าก่อนไว้ในบทเพลงอีกด้วย ดังนั้นบทเพลงจรัล มโนเพ็ชรจึงมีอิทธิพลในการสร้าง “อุดมการณ์ล้านนานิยม” (Khamyot, 2016, pp. 10–30) นอกจากนี้ ผลการวิจัยของ Thipdet & Nantachanthul (2023, p. 67) ยังพบว่าบทเพลงของจรัล มโนเพ็ชร ได้สร้างภาพแทนคนล้านนาทั้งหมด 4 ภาพแทน ได้แก่ ภาพแทนที่หนึ่ง คือคนล้านนายึดมั่นในกรอบจารีตประเพณี รักศักดิ์ศรี และเป็นนักอนุรักษ์นิยม ภาพแทนที่สอง คือมีความรักและความภาคภูมิใจในถิ่นฐานบ้านเกิด ภาพแทนที่สาม คือมีความเป็นมิตร กินอยู่เรียบง่าย จริงใจ และมีความประนีประนอม และภาพแทนที่สี่ คือคนล้านนารักความสบาย

บุคลิกแบบล้านนาถูกสืบทอดผ่านคำสอนในบทเพลงของ จรัล มโนเพ็ชรที่มีเนื้อหาเป็นวรรณกรรมคำสอนขนาดสั้นที่น่าสนใจ ผู้เขียนได้คัดเลือก 10 บทเพลงที่มีความโดดเด่นในแง่ความไพเราะของดนตรี และมีเนื้อหากล่าวถึงคำสอนผู้หญิงได้อย่างละมุนละม่อ อันเป็นคำสอนที่สังคml้านนาใช้กล่อมเกล่าผู้หญิงสืบทอดกันมาแต่โบราณ แม้ปัจจุบันจะไม่ได้เน้นในเรื่องเหล่านี้แล้ว แต่คำสอนเหล่านี้

นี่ก็ยังมีคุณค่า ให้แง่คิดที่ดี เตือนสติเรื่องการอยู่ร่วมกัน หากคนรุ่นใหม่ที่ไม่เคยเรียนรู้ในคำสอนเหล่านี้ ได้ฟังบทเพลงแล้วเกิดความประทับใจและปฏิบัติตาม ย่อมทำให้มีวิถีปฏิบัติที่มีเสน่ห์ไม่แพ้ความงามของดนตรีโฟล์คซองผลงาน จรัล มโนเพ็ชร ที่เป็นอมตะตลอดมา

หากกล่าวถึงบทเพลงภาคเหนือ คนไทยจะนึกถึงโฟล์คซองคำเมืองของจรัล มโนเพ็ชร ผู้สร้างผลงานโดดเด่นในการนำความเป็นท้องถิ่นล้านนาไปสู่ผู้ฟังทั่วประเทศ ด้วยบทเพลงที่มีท่วงทำนอง นุ่มนวล มีกลิ่นอายและบรรยากาศล้านนาที่ตราตรึงใจผู้ฟัง จรัล มโนเพ็ชร มีความสามารถในการเล่นกีตาร์ และซิง เขาได้นำเครื่องดนตรีทั้งสองมาผสมผสานกันเป็นทำนองที่ไพเราะ ผลงานเพลงที่ออกมาเร้าจินตนาการถึงภาคเหนือให้เกิดในหัวคิดของผู้ฟังจนทำให้ผู้ฟังจำได้ จนได้รับฉายาว่า “ราชาโฟล์คซองคำเมือง” เป็นผลมาจากงานเพลงของเขาที่ทำให้วิถีชีวิตล้านนาได้รับความสนใจและทำให้บทเพลงภาษาล้านนาได้รับความนิยมมาก เขาประพันธ์บทเพลงไว้มากกว่า 200 เพลง ในช่วง 25 ปีที่อยู่ในแวดวงดนตรี ล้านนาเป็นบทเพลงที่งดงามทรงพลังและเข้าถึงจิตใจของผู้ฟัง แม้เขาจะเสียชีวิตไปนานกว่า 20 ปีแล้ว แต่ผลงานที่สร้างสรรค์ไว้อย่างคงกระคงคงใจผู้ฟังอยู่เสมอไม่เคยเสื่อมคลาย

ผลงานเพลงของจรัล มโนเพ็ชร ในช่วง พ.ศ. 2519 – 2544 ทำให้คนล้านนาที่ได้ฟังเกิดความรู้สึกคิดถึงบ้าน คิดถึงวิถีชีวิต คิดถึงตัวตนของคนล้านนา บทเพลงของจรัล มโนเพ็ชร ชักล่อมผู้คนให้รู้สึกถึงจิตวิญญาณรากเหง้าของตนเสมอ การแฝงลักษณะท้องถิ่นล้านนาที่ชัดเจน ทั้งท่วงทำนองและเนื้อหาที่บอกเล่าเรื่องราววิถีชีวิตของผู้คนล้านนา ทำให้ได้รับโล่ประกาศเกียรติคุณจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในฐานะ บุคคลดีเด่นด้านภาษา ตั้งแต่สมัยแรกที่ให้มีชื่อเสียงขึ้นมา จนกระทั่งเมื่อเวลาผ่านไป บทเพลงของ จรัล มโนเพ็ชร มีลักษณะเป็นสากลมากขึ้น แต่ก็ไม่ละทิ้งบทเพลงคำเมืองพื้นบ้านของล้านนา ในชุดที่ จรัล มโนเพ็ชร สร้างสรรค์ขึ้นในช่วงหลัง (Kirawati, 2009, p. 1)

## ความหมายของบทเพลง จรัล มโนเพ็ชร ที่มีคำสอนผู้หญิง

ผู้เขียนแปลความหมายของบทเพลงทั้ง 10 เพลงโดยเฉพาะท่อนที่เป็น “คำสอน” เพื่อให้เข้าใจความหมาย ซึ่งบางคำอาจเข้าใจยากหรือเข้าใจผิดสำหรับผู้ไม่เข้าใจสำนวนในภาษาล้านนา

### 1. ความหมายของบทเพลง “ล่องแม่ปิง”

เพลงนี้ มีทำนองไพเราะอ่อนหวาน ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง นิยมบรรเลงในล้านนา สันนิษฐานว่าชื่อเพลงนี้ถูกคิดขึ้นให้มีลักษณะล้อกับเพลง “ล่องน่าน” ซึ่งเพลงล่องแม่ปิงนี้ในบางท่อนที่มีชื่อเรียกและลีลาเพลงต่างกันไป เช่น ชื่อเพลงล่องนางนอน ชื่อเพลงน้ำใจ เป็นต้น (Phongcharoen, 1992, p. 11)

ดอกเอื้องสามปอยบ่เคยเบงบาน	บนลานพื้นดิน
ไม่ใหญ่ไพเราะสูง	นกงุงมาอยู่กิน

ความหมาย: ดอกไม้ป่าที่สวยงามนั้นจะบานบนยอดดอย ส่วนดอกกล้วยไม้แสนงามแห่งพงไพร เช่น เอื้อง “สามปอยหลวง” นั้นบานอยู่บนคไม้สูง และบนยอดไม้ใหญ่ในป่าดงนั้นก็เป็นที่อยู่ของนกงุง ดังนั้น ทั้งดอกบัวตอง เอื้องสามปอย และนกงุง ล้วนไม่คลุกคลีอยู่ในที่ต่ำ เปรียบเหมือนหญิงสาวล้านนาที่สวยงามดังดอกไม้หรือสัตว์ป่าที่มีความหมายนั้น ก็ไม่ควรประพฤติตนต่ำนต่ำหนิ จะทำให้เสื่อมคุณค่าเสื่อมราศี

เสียงซึ่งระลือซ้อยขอ	เสียงพิณ
คู่กับแดนดินของเวียง	เสียงใหม่
สาวเจ้าครวญมีใจ ปัสมีว่าเรา	ลูกแม่ระมิงค์

ความหมาย: เสียงดนตรีที่ไพเราะ ที่มีมานานในเชียงใหม่ สื่อถึงความมีเสน่ห์อันน่าประทับใจ หญิงสาวทั้งหลายในเมืองนี้ครวญมีใจที่ได้เกิดมาในดินแดนลุ่มแม่น้ำปิงสายนี้

คนงาม ๆ ต้องงามคู่ความ	เด่นดี
ต้องรักศักดิ์ศรี ของกุลสตรี	แม่ย่าแม่หญิง
เยือกเย็นสดใสเหมือนน้ำ	แม่ปิง
มันคงจริงใจ รักใคร	รักจริง

ความหมาย: หญิงสาวที่จะได้ชื่อว่าเป็นคนงามนั้น ต้องเป็นความงามทางกายพร้อมกับความดี ที่เป็นที่ยอมรับ คือ เป็นกุลสตรี รักเกียรติและศักดิ์ศรีของลูกผู้หญิง มีอุปนิสัยที่เยือกเย็นเหมือนสายน้ำปิง มีความใสซื่อจริงใจ ซื่อตรงต่อความรัก

สาวเอยสาวเวียงพิงค์สาวเครือฟ้า	เคยชมชาน
อีกแม่สาวบัวบานนั้นคือนิทาน	สอนใจ

ความหมาย: หญิงสาวล้านนาที่ซึ้งรักจากหนุ่มต่างถิ่น เช่น สาวเครือฟ้าและบัวบาน เป็นตำนานเล่าขานว่าตายเพราะความรัก จึงเป็นอุทาหรณ์สอนใจได้เป็นอย่างดี

เมื่อถอดความหมายทั้งบทเพลงพบว่า บทเพลงล่องแม่ปิงเป็นวรรณกรรมคำสอนโดยแท้ ตั้งแต่ต้นจนจบเพลง มีความหมายเป็นคำสอนตรงตัวและใช้สำนวนที่มีความหมายเชิงเปรียบเทียบได้อย่างอ่อนโยน เช่น กล่าวถึงดอกไม้ป่า คือดอกบัวตองที่จะบานบนดอยสูง แม้จะเป็นดอกไม้ที่ราคาไม่แพงแต่ก็ไม่พบในทุกถิ่น บทเพลงล่องแม่ปิงนี้ เรียงร้อยคำได้โดดเด่น ใช้สำนวนเปรียบเทียบความดีงามกับธรรมชาติในล้านนาดังเนื้อเพลงท่อนแรก ที่สื่อความหมายผ่านสำนวนเปรียบเทียบกว้าง ๆ

## 2. ความหมายของบทเพลง “เจ้าดวงดอกไม้”

บทเพลงนี้ กล่าวถึงบรรยากาศการเดินทางของหญิงสาวจากตระกูลชั้นสูงที่กำลังจะไปเป็นเจ้าสาวที่ต่างเมือง ชายหนุ่ม (อาจจะชื่อ “ศรีคำมา”) ที่เป็นลูกน้อง ผู้มอบหลงรักหญิงสาว ซึ่งเขาได้เดินทางร่วมขบวนมาด้วย ชายหนุ่มได้ขับร้องบทเพลงที่บอกเล่าความรู้สึกรักอาลัย ห่วงหาหญิงที่เขารัก แต่ก็จำต้องทำใจยอมรับว่าตนเองไม่อาจเอื้อมถึง เขาขับขลุ่ยดนตรี และขับบทเพลงที่มีคำสอนโบราณ เพื่อเป็นการเตือนให้หญิงสาวทำตัวให้ดี ให้เป็นที่รักของผู้พบเจอ มีเนื้อเพลงท่อนหนึ่งที่มีคำสอนหญิงอย่างชัดเจน

แม่หญิงเฮย ออกเรือนมีผ้า	เวียกการงานครัว ฮื่อตีอดได้
อิหาเก็บหอม ถ่อมตัวนอบไหว้	รู้จักกิน จักใช้ รักษาเงินทอง
บ่นอนก่อนผ้า แจ่มมาคืนก่อน	บ่เชื่อคำบอน ปากคนนอกบ้าน
บ่ลลิตจิตชาน โบราณว่าไว้	

ความหมาย: “ศรีคำมา” ได้สอนไว้ในบทเพลงนั้น คือสอนว่า เป็นหญิงให้เก่งเรื่องการครัว การบ้าน การเรือนให้เป็นที่เลื่องลืออดอ้าง รู้จักออม รู้จักใช้ รู้จักทำมาหากิน และเป็นคนนอบน้อมถ่อมตัว ตอนเช้าให้ตื่นก่อนแม่จะเข้านอนที่หลังสามี และอย่าหุเบาเชื่อคนนอกครอบครัว รวมทั้งอย่ามีนิสัยดังหญิงไม่ตีต่าง ๆ อย่างที่โบราณสอนไว้ จะเห็นว่าคำสอนในบทเพลงเจ้าดวงดอกไม้ เป็นคำสอนผู้หญิงที่กำลังจะออกเรือนว่าควรทำอะไรเพื่อให้เป็นผู้หญิงที่มีค่า ควรแก่การเป็นที่รักและยกย่อง

### 3. ความหมายของบทเพลง “กำแม่”

คำว่า กำแม่ หมายถึง คำแม่ (สอน) ซึ่งในเนื้อเพลงก็บอกตรง ๆ ว่า “แม่จะบอกสอน” ตอนที่เป็นการสอนที่ปรากฏอยู่ในบทเพลงนี้ คือ

ตะวันส่องฟ้า ลูกมาอีหล้าจะชวย  
 เต็ดผักใส่ช้ำไปขาย ใจอีนาย กาดจะชวยเทียบก่อน  
 ตะวันส่องฟ้า อีหล้าแม่จะบอกสอน

ความหมาย: ให้รีบตื่นแต่เช้าลูกสาวที่รัก แล้วเด็ดผักใส่ตะกร้าไปขาย ถ้าไปสายตลาดจะเลิกเสียก่อน ในท่อนนี้สอนเรื่องการขยันทำกิน มีความรับผิดชอบต่องานหาเลี้ยงชีพ ฟ้าสว่างแล้ว แม่จะสอน

ตะกอนที่น้ำแม่หลาย ดิงจั่วควายแม่มี  
 แต่มีป้อจาย เข้ามาอู้จำ ประสาหนุ่มสาว  
 คนใหญ่อู้บ่ฟัง แม่ยังบ่ฮู้ เป็นว่าเขาบ่ดี  
 พ่อฮ้อยแม่ฮ้อยเป็นเดือน ที่แม่เคยเบือนหน้าหนี แม่หนีบ่ฟัง

ความหมาย: เมื่อก่อนนี้แม่มีที่นามากมาย มีวัวควายด้วยแต่เมื่อมีชายหนุ่มมาจีบ ซึ่งผู้ใหญ่ก็เตือนว่าเขาไม่ดี แม่ไม่เชื่อฟัง ในที่สุดเขาก็ทำตัวไม่ดี อย่างที่ตายายเคยเตือน แต่แม่เบือนหน้าหนีไม่ฟังคำเตือน

เขาชายที่ชายนาว ชายจั่ว ชายควาย ชายหมดจนเลี้ยง  
 ละแม่ที่อ้อเลี้ยงอีนายลูกน้อย แล้วหายลับเลย บเคยบักหมา  
 อีหล้าจำคำแม่สอน กันเมื่อลูใหญ่ขึ้นมา  
 วาจากำอู้ป้อจาย เชื่องง่ายบ่ดี

ความหมาย: เขาชายสมบัติทุกอย่างที่แม่มีจนหมดทั้งที่นาและวัวควาย แล้วเขาก็ทิ้งลูกไว้กับแม่ เขาหายไปไม่กลับมาอีกเลย ลูกสาวที่รักให้จำคำแม่สอน เมื่อเจ้าโตขึ้น อย่าใจง่ายเชื่อคำพูดของผู้ชายให้ระวัง

บทเพลง “กำแม่” เป็นคำสอนของแม่ที่สอนลูกสาว ไม่ให้หลงเชื่อคารมของผู้ชายโดยง่าย หากเขาไม่ดี ชีวิตจะพังเป็นทุกข์มากเหมือนที่แม่เคยประสบมา เพราะแม่เชื่อคำพูดผู้ชายที่ไม่มีความรับผิดชอบ ทำให้แม่หมดเนื้อหมดตัว ที่ดินไรนาเขาก็ขายหมด แล้วยังหนีไปไม่ช่วยเลี้ยงดูลูก ไม่เคยกลับมาเหลียวแลอีกเลย ดังนั้นลูกจะต้องขยันทำมาหากิน เก็บผักไปขายเพื่อเลี้ยงชีพเองได้ อย่าหวังพึ่งผู้ชาย



### 6. ความหมายของบทเพลง “สาวเชียงใหม่”

บทเพลง “สาวเชียงใหม่” นี้ ได้รับความนิยมมาก เป็นที่จดจำของผู้ฟังเพลงโพล์คของคำเมืองทั่วประเทศ เพลงนี้จะผูกขึ้นในหัวมโนนึกของผู้นิยมฟังเพลง จรัล โมโนเท็พ เพลงสาวเชียงใหม่มีเนื้อเพลงที่เป็นกรำรำพันของหญิงสาวที่มีชายหนุ่มมาเกี้ยวพาราสีและให้ความหวังว่าจะมาสู่ขอ แต่แล้วก็เงียบหายไป ทำให้หญิงสาวรอเก้อ เธอจึงบ่นว่าหนุ่มๆ คนเมืองทั่วไป ในบทเพลงนี้ มีท่อนที่ทอบอกได้ว่าเป็นคำสอนอยู่คือ

เป็นบอก ว่าจะมาขอ ข้าเจ้าก็รอ มาแล้วเป็นปี  
พ่อแม่ ทำปุสะลี อ้ายบ่าวตัวดี หายแซบ หายสอย

ความหมาย: ในเนื้อหาของบทเพลงไม่ได้กล่าวถึงคำสอน อย่างชัดเจน แต่หญิงสาวในเพลงก็เล่าเป็นนัยที่แสดงให้รู้ว่าเธอเคารพพ่อแม่ เธอเฝ้ารอผู้ชายที่เข้าตามตรอกออกตามประตู คือต้องแต่งงานก่อนตามธรรมเนียม (ให้พ่อแม่ปูที่นอนให้ตามประเพณีล้านนา) เมื่อผู้ชายพูดคุยกันไว้แล้วไม่มาแต่งงานเธอก็จะไม่เชื่อถือผู้ชายคนนั้นอีก ถ้าหากหนุ่มๆ มาขอและมาแต่งงานด้วยจริงเธอก็จะยอมไปอยู่ไกลถึงปลายดอย ไปทำมาหากินอยู่บนดอยยังดีกว่ามารอคอยความหวังจากหนุ่มที่ไม่รักษาคำพูด

### 7. ความหมายของบทเพลง “นางนอน”

เพลงนี้บรรยายความงามสง่าของภูเขาที่ตั้งตระหง่าน เมื่อมองจากถนนสายเชียงราย-แม่สาย จะเห็นได้ชัด เนื้อหาบทเพลงบอกเล่าตำนานประจำถิ่นของดอยนางนอน บรรยายความทรงพลังยิ่งใหญ่ของภูเขาทางทิศตะวันตกในเชียงราย-แม่สาย ที่มีลักษณะคล้ายหญิงสาวนอนหงายอยู่ กวีจินตนาการว่าเป็นหญิงสาวที่นอนรอคนรัก ด้วยความซื่อสัตย์ หญิงสาวนั้นมีใจรักหนักแน่นดังภูเขา ที่ตั้งตระหง่านท่ากาลเวลา คำสอนที่อยู่ในบทเพลงนี้ปรากฏอยู่ในท่อนที่ว่า

นางนอน ดอยตุง ขำมุง ขำหวัง เพียงเศษพลัง แห่งรักมั่นคง  
ซื่อแต่ สัตย์ตรง หนักแน่น ภูเขา

ความหมาย: ของบทเพลง “นางนอน” เนื้อหาของบทเพลงที่เป็นคำสอน คือ กล่าวถึงความมั่นคงในความรักของนางนอน ที่ยังคงนอนรอคนรักอยู่ที่เดิมอย่างมั่นคง

### 8. ความหมายของบทเพลง “เงินดินเงินฟ้า”

ชื่อเพลง แปลว่า ข้าวดินข้าวฟ้า ซึ่งมีความหมายโดยนัยหมายถึง ความยั่งยืนตราบฟ้าดินสลายที่มักใช้เป็นคำกล่าวอ้างเรื่องความคงมั่นในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งเป็นสำนวนเปรียบของกวีที่เขียนเรื่องความรัก คำสอนที่อยู่ในบทเพลงนี้ ปรากฏอยู่ในท่อนที่ว่า

ความรักเออแม้ใคร ใฝ่หา ความรักมาแนบทรง ห่วงใย  
เทิดทูนไว้ มั่นใจรักแท้ บั่นแปรเงินดิน เงินฟ้า

ความหมายของบทเพลงท่อนนี้บอกว่า ผู้ใดที่ใฝ่หาความรัก เมื่อได้พบความรักแล้วให้ดูแลความรักอย่างเทิดทูนจริงใจไปตลอด ไม่แปรเปลี่ยนตราบข้าวฟ้าดินสลาย

### 9. ความหมายของบทเพลง “น้ำใจสาวเหนือ”

คำสอนที่อยู่ในบทเพลงนี้คือ ท่อนที่กล่าวถึงสาวเครือฟ้า ที่ยอมตายเมื่อรักไม่สมหวัง

สิ้นวาสนา	สาวเอยเครือฟ้า จิ่งลาตาย
ชีพวางวาย	ถือความสัตย์ไว้อยิ่งเหลือ
นี่คือน้ำใจสาวเหนือ	ดูจเกลือกักขาคความเค็ม
สาวเอยสาว	ข้าจะเตือนเจ้าสาวว่า
สงวนใจ กันไว้บ้างหนา	ใจอ่อนเกินไปจะหมดท่า
ดั่งแม่ปิ้งไหลปลกลับมา	ดั่งสาวเครือฟ้า อาดูร

ความหมายของบทเพลงท่อนนี้ คือ เมื่อไม่มีวาสนาได้แต่งงานกับชายคนรัก สาวเครือฟ้าจึงยอมตาย เพื่อแสดงความซื่อตรงต่อสัจจะที่เคยให้ไว้ต่อคนรักว่าจะไม่เปลี่ยนใจไปรักคนอื่น เป็นความเด็ดเดี่ยวในการรักษาคำพูด รักศักดิ์ศรีดูจเกลือกักขาคความเค็ม คำเตือนที่สาว ๆ ชาวเหนือควรตระหนักไว้คือ ต้องมีจิตใจที่หนักแน่น อย่าใจอ่อนเชื่อคำพูดผู้ชาย อย่าปล่อยตัวปล่อยใจโดยง่าย หากเกิดเรื่องไม่ดีขึ้นจะแก้ไขไม่ได้ เหมือนสายน้ำปิ้งที่ไหลไปแล้วไม่มีวันหวนคืน

### 10. ความหมายของบทเพลง “สามปอยหลวง”

คำสอนที่อยู่ในบทเพลงนี้คือ ท่อนที่ว่า

เอื้องสดใส เหมือนใจสาวเหนือ      บริสุทธิ์ไม่ปนไม่เจือ เมื่อรักไฟหัวใจมันเอย

ความหมาย: บทเพลง “สามปอยหลวง” ท่อนสั้น ๆ ที่เป็นคำสอน คือ สาวเหนือต้องมึจิตใจที่บริสุทธิ์ ซื่อตรงไม่มีเล่ห์เหลี่ยม เมื่อรักใคร่รักมันคง โมโหเลแปรเปลี่ยน เป็นการสอนเรื่องการรักษาสัจจะ และมีความซื่อตรงต่อคนรัก

### วิธีการสอนที่ปรากฏในบทเพลง ของ จรัส มโนเพ็ชร

ในภาพรวมของแต่ละบทเพลง จะเห็นวิธีการสอน 2 แบบ คือ สอนโดยตรง กับสอนโดยอ้อม

กลุ่มบทเพลงที่สอนโดยตรง ได้แก่ ล่องแม่ปิ้ง เจ้าดวงตอกไม้ กำแม่ อินดีเจ้า และรางวัลแด่คนช่างฝัน ซึ่งในทั้ง 5 บทเพลงนี้ จะพบว่ามีคำสอนที่สืบทอดมาแต่โบราณอย่างชัดเจน คำสอนที่มาจากโคลงปู่เถ่าสอนหลาน และวรรณกรรมมุขปาฐะที่เล่าสืบทอดกันมาในวิถีชีวิตคนล้านนาทั่วไป จะเป็นคำสอนเรื่องความประพฤติส่วนตัวและการปฏิบัติตัวเมื่ออยู่ในสังคม บทเพลงกลุ่มนี้ จึงกล่าวถึงคำที่เป็นนามธรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีประเพณีปฏิบัติ เช่น ความดี ความมีสัจจะ ความรับผิดชอบในหน้าที่ ความมีศักดิ์ศรี เป็นต้น

ส่วนเนื้อหาคำสอนในกลุ่มบทเพลงที่สอนโดยอ้อม ทั้ง 5 บทเพลงได้แก่ สาวเชียงใหม่ นางนอน เงินดินเงินฟ้า น้ำใจสาวเหนือ และสามปอยหลวง จะพบว่า มีคำสอนสรุปอยู่เพียงเล็กน้อย เน้นไปเรื่องความรัก ไม่ได้ยกคำกาศิต พึงเพยคำสอนโบราณใดๆ มาใส่ไว้ แต่สรุปเรื่องราวในเพลงทั้งเพลงมาขมดไว้เพียงท่อนเดียวว่า ให้มันคงซื่อตรงต่อความรัก เมื่อตกลงปลงใจรักใคร่แล้วก็ต้องมันคงตลอดไป มีเพียง

บทเพลง “สาวเชียงใหม่” เท่านั้น ที่สอนให้ปรับเปลี่ยนไปตามเหตุปัจจัย เนื่องจากชายหนุ่มที่มาจีบไม่รักซาคาพูด สาวเชียงใหม่จึงไม่รอ แต่เลือกเส้นทางชีวิตที่ดีกว่า โดยตกลงแต่งงานไปอยู่กับหนุ่มคอยแล้วย้ายถิ่นไปอยู่บนภูสูง

## คุณค่าคำสอนที่ปรากฏในบทเพลง ของ จรัส มโนเพชร

บทเพลงทั้ง 10 บทเพลงที่ผู้เขียนหยิบยกมาเป็นตัวอย่างนั้น จะเห็นว่ามีเนื้อหาคำสอนที่มีคุณค่า แสดงไว้ 5 ประเภท ที่ชาวล้านนาใช้ล่อมเกลาสั่งสอนลูกหลานผู้หญิง ได้แก่

### 1) คำสอนเรื่องความประพฤติส่วนตัว

หมายถึง คำสอนที่เป็นการกล่อมเกลาลักษณะบุคลิกภาพ ความคิด การตัดสินใจ

จากเนื้อหาที่ปรากฏในบทเพลงของจรัส มโนเพชร ปรากฏคำสอนที่เป็นความประพฤติส่วนตัว ได้แก่ บทเพลง “สาวเชียงใหม่” “ล่องแม่ปิง” และ “น้ำใจสาวเหนือ” ซึ่งบทเพลงเหล่านี้กล่าวถึงเรื่องความประพฤติ การวางตัว เช่น ความรักในเกียรติและศักดิ์ศรีลูกผู้หญิง ความภูมิใจในวัฒนธรรมวิถีชีวิตแบบล้านนา ความมีจิตใจเยือกเย็น ร่าเริง จริงใจ จากบทเพลง “สาวเชียงใหม่” จะเห็นได้ว่าผู้หญิงมีสิทธิเลือกคู่ครองตามความพอใจซึ่งก็ควรเลือกคนที่เหมาะสมกับตนเอง รู้จักรอเวลาที่เหมาะสม ต้องทำตามค่านิยมและประเพณี ลูกสาวต้องคำนึงถึงความรู้สึกของพ่อแม่ด้วย และหากผิดหวังจากคนที่หมายปองก็ต้องคิดแก้ปัญหา ไม่จมอยู่กับความทุกข์ให้พ่อแม่เป็นห่วง ส่วนในบทเพลง “ล่องแม่ปิง” ก็ปรากฏคำสอนให้หญิงสาวรักในเกียรติและศักดิ์ศรีไม่ทำตัวเลวทรามต่ำช้า ดังนั้นจึงต้องมีความภูมิใจในความเป็นชาวล้านนา มีความดีงามทั้งในทางกายและทางใจ รักเกียรติรักศักดิ์ศรีของลูกผู้หญิง มีจิตใจเยือกเย็น ร่าเริงและมีน้ำใจจริงไม่จืดจางมาก มีความจริงใจ แต่ต้องหนักแน่น อย่าเชื่อใจคนง่าย อาจจะถูกหลอกเหมือนสาวเครือฟ้ากับบัวบาน ตามตำนานที่เสียใจจนต้องตายเพราะความรัก บทเพลงที่กล่าวถึงเรื่อง ความประพฤติส่วนตัว ได้อย่างโดดเด่น ได้แก่ บทเพลง “ล่องแม่ปิง” และบทเพลง “น้ำใจสาวเหนือ”

### 2) คำสอนเรื่องการครองตนในสังคม

หมายถึง คำสอนเรื่องการแสดงออก กิริยามารยาทกับคนอื่น หรือการแสดงบทบาทต่อสังคม

ในบทเพลงของจรัส มโนเพชร มีเนื้อหาที่กล่าวถึงการครองตน และการแสดงออกต่อผู้อื่นได้ด้วย เช่น การเชื่อฟังพ่อแม่ การรู้จักปรับตัวแก้ปัญหา การไม่จืดจางมารยาทงาม ในบทเพลง “สาวเชียงใหม่” พูดถึงเรื่องของค่านิยมในการเริ่มสร้างครอบครัวของชาวไทยวน ฝ่ายชายจะเป็นฝ่ายสู่ขอฝ่ายหญิง ดังนั้นหญิงสาวต้องวางตัวให้มีค่า ไม่ใจง่าย บทเพลง “ล่องแม่ปิง” พูดถึงเรื่องบุคลิกภาพของหญิงสาว ที่จะต้องมีความประพฤติตามค่านิยมของสังคมล้านนา ไม่ประพฤติตนไม่ดี ต้องเป็นคนรักเกียรติรักศักดิ์ศรี มีความภูมิใจในความเป็นชาวล้านนา ใจเย็นและร่าเริง ตรงไปตรงมาแต่มีใจหนักแน่น ไม่เชื่อคนง่าย โดยไม่พิจารณาไต่ตรอง นอกจากนี้ ยังมีกล่าวถึงเรื่องการเป็นคนใจสู้ ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคในชีวิต ดังเนื้อเพลง “รางวัลแดคนางฟ้า ท่อนหนึ่ง ที่ว่า

บนทางเดินที่มีชาวทนาม  
ฉันยังพร้อมช่วยเธอเสมอ

ถ้าเธอคร่ำมอยไปฉันคงเอ  
เพียงตัวเธอไม่หนีไปเสียก่อน

การเสริมกำลังใจให้มีใจเป็นนักสู้ เป็นการครองตนแบบหนึ่ง ในบทเพลงนี้จะเล่าถึงกำลังใจจากเพื่อนที่บอกเพื่อนว่า ทางชีวิตย่อมมีอุปสรรค ขอย่ำได้ท้อแท้ อย่างน้อยก็ยังมีคนพร้อมช่วยเหลือ

### 3) คำสอนเกี่ยวกับการครองเรือน

หมายถึง คำสอน เรื่องความประพฤติปฏิบัติของคนมีครอบครัว หลังจากแต่งงานแล้ว จะใช้ชีวิตร่วมกัน หญิงสาวต้องวางตัวอย่างไร ต้องปฏิบัติหน้าที่ต่อสามีอย่างไรบ้างตามอย่างวิถีชาวไทยยวน

ในบทเพลงของจรัส มโนเพชร มีคำสอนนี้อย่างชัดเจน คือ ในบทเพลง “เจ้าดวงดอกไม้” มีเนื้อเพลงที่เป็นคำสอนดังกล่าวบอกไว้ชัดเจนว่า คุณสมบัติของผู้หญิงที่ดี เมื่อแต่งงานต้องสามารถดูแลบ้านหากทำกับข้าวให้อร่อยเป็นที่เลื่องลือได้ยิ่งดี และควรรู้จักประหยัด รู้จักทำมาหากินและรู้จักเก็บออม นอกจากนี้ยังต้องเป็นคนมีกิริยานอบน้อมถ่อมตน ไม่ดีเสมอผู้หลักผู้ใหญ่ ไม่ดูตาย ไม่ขี้เกียจ ต้องช่วยกันทำงานหารายได้เลี้ยงครอบครัว ส่วนรายจ่ายในงานที่เกี่ยวกับครอบครัว ต้องรู้จักประหยัดและใช้สอยอย่างมีเหตุผล ต้องดูแลปรนนิบัติสามีไม่ขาดตกบกพร่อง เช่น ไม่เข้านอนก่อนสามี ตื่นนอนแต่เช้าก่อนสามี ไม่เหวอาเชิอคนที่ช่างพูด คนนอกบ้าน ไม่แสดงจริตจะก้านจนคนอื่นดูแคลน ดังนั้นบทเพลง เจ้าดวงดอกไม้ จึงพูดถึงบทบาทหน้าที่ของผู้หญิง ที่จะแต่งงานและอาจต้องย้ายไปอยู่บ้านฝ่ายชาย นอกจากนี้ในบทเพลง “อินดีเจ้า” มีเนื้อร้องที่แสดงถึงบทบาทของผู้หญิงล้านนาว่า นอกจากทำงานบ้านและปรนนิบัติสามีอย่างไม่บกพร่องแล้ว ยังต้องช่วยสามีทำงานเลี้ยงชีพอีกด้วย ดังเนื้อเพลงที่กล่าวไว้ว่า

ถึงบร่ำบร่วย เขาช่วยเขาช่วยหา (แปล: แม้ไม่ร่ำร่วย เราจะช่วยกันทำงานสร้างฐานะ)  
กันว่าเป็นคนดี น้องก็อินดีเจ้า (แปล: ถ้าหากที่เป็นคนดี น้องเต็มใจที่จะช่วยพี่)

เป็นการแสดงเจตน์จำนงว่าจะช่วยกันทำงานหารายได้เลี้ยงครอบครัว ไม่รอฝ่ายชายอย่างเดียว ซึ่งเป็นวิถีปฏิบัติปฏิบัติทั่วไปของผู้หญิงล้านนาที่จะทำงานเลี้ยงดูครอบครัวด้วย ไม่ได้ทำงานเลี้ยงลูก ดูแลบ้านเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นการทำงานในไร่นา การค้าขาย ผู้หญิงล้านนาก็จะทำงานเคียงบ่าเคียงไหล่กับผู้ชาย แต่ผู้หญิงก็ให้เกียรติยกย่องผู้ชายให้เป็นผู้นำ เป็นหลักชัยของครอบครัว

### 4) คำสอนที่เกี่ยวกับความรัก

หมายถึง คำสอนที่กล่าวถึง การเป็นคนรักที่ดี การเห็นคุณค่าของความรัก

บทเพลง 6 ใน 10 บทเพลงของจรัส มโนเพชรที่นำมาเป็นตัวอย่าง กล่าวถึงความรัก โดยเน้นย้ำความรักมั่นคง รักเดียวใจเดียว รักษาสิ่งจะอย่างซื่อตรง ดังเนื้อร้องที่ปรากฏในบทเพลง “เงินดินเงินฟ้า” ซึ่งใช้คำที่กล่าวถึงการเทิดทูนบูชาความรักเกือบทั้งเพลง ถือได้ว่าบทเพลงนี้กล่าวถึงคุณลักษณะของความรักไว้อย่างชัดเจนว่า รักเท่านั้นจะหนักแน่นไม่หวั่นไหวตั้งภูผา ความรักเป็นสิ่งที่มนุษย์ปรารถนาไขว่คว้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิต หากได้พบความรักแล้ว ต่างหวังว่าความรักจะมั่นคงไปจนตายจากพรากจากความรักยังคงอยู่ไปชั่วฟ้าดินสลาย กล่าวอ้างเอาฟ้าดินมาเป็นพยานในการเทิดทูนบูชาความรัก นอกจากเพลง “เงินดินเงินฟ้า” แล้ว อีก 5 บทเพลงที่กล่าวถึงเรื่องความรักด้วย มีดังนี้

ความรักเอ๋ย รักเคยไม่หา	ดินฟ้าเอ๋ย ข้าเคยไขว่คว้า (เงินดินเงินฟ้า)
เทิดทูน บูชา ปรารถนาเคียงคู่	คู่สอง ครอบครองใจ
แดนแคว้นใด ได้เคยร่วมฝัน	เคยรักมัน สัญญาเปล่าเลย
สุดสิ้น สลายพราภพหาย ตายจาก	บ่พราก รักนี้ มีไว้

..โอ โอ้ ละทนอ	ขอคืนฟ้ามาเป็นพยาน.
อันความ รักข้านี้ตั้งปมลิ้น	เงินดินสลาย ขอความรักมันมึนคลาย
ตราบเท่าสาย น้ำยังไหลริน	ขอความ รักนี้ปลิ้นเงินดิน เงินฟ้า
เทิดทูนไว้ มันใจรักแท้	ปผันแปรเงินดินเงินฟ้า
อย่ากลับคืนคำเมื่อเธออ้างสัญญา	
อย่าเปลี่ยนนวางจาเมื่อเวลาแปรเปลี่ยนไป	(รางวัลแดคนางช้างฝัน)
มันคงจริงใจ รักใคร รักจริง	(ล่องแม่ปิง)
เพียงเศษพลังแห่งรักมันคง ชื่อแต่ลัษฏ์ตรง หนักแน่นภูผา	(นางนอน)
ชีพวงววย ถือความสัจยไวยิ่งเหลือ	(น้ำใจสาวเหนือ)
บริสุทธิ์ไม่ปนไม่เจือ เมื่อฮักไผ่หัวใจมันเอย	(สามปอยหลวง)

แม้ว่า บทเพลง “สาวเชียงใหม่” “ยินดีเจ้า” “ก่าแม่” และบทเพลง “เจ้าดวงตอกไม้” ไม่ได้กล่าวถึงเรื่องความรักโดยตรง แต่ก็ได้กล่าวถึงการเป็นคนรักที่ดี เช่น ต้องเคารพสามี ให้แก่การบ้านการครัว ต้องรู้จักช่วยกันทำมาหากินเลี้ยงชีพ ให้เป็นคู่คิดที่เคียงบ่าเคียงไหล่ รู้จักรักษาคำพูด ดังนั้น การรักษาสัจจะ คำสัญญาที่ให้ไว้ต่อกันเป็นคุณธรรมอีกข้อที่บทเพลงเหล่านี้ให้การยกย่อง แม้บทเพลงเหล่านี้จะเป็นคำสอนหญิงสาว แต่เรื่องราวในบทเพลงหลายเพลงก็กล่าวถึงการไม่รักษาสัจจะของฝ่ายชาย เช่น บทเพลง “สาวเชียงใหม่” “ก่าแม่” “น้ำใจสาวเหนือ” ซึ่งก็เป็นการสอนหญิงสาวทางอ้อมว่า การไม่รักษาสัจจะนั้นไม่ดี ดังนั้นการจะเลือกคู่ครองต้องดูให้ดี อย่างเชื่อกันโดยง่าย และเมื่อถูกผู้ชายหลอกให้รอ หญิงสาวจะต้องดำเนินชีวิตต่อไป แม้จะหมดหวังจากความรัก ดังนั้นการปรับตัวสู่ชีวิตเป็นทางออกที่ดี แม้จะพลาดหวังเรื่องความรักก็ยังคงต้องทำมาหากินเพื่อดำรงชีวิตต่อไปได้ด้วยตนเอง

##### 5) คำสอนเรื่อง ประเพณีวิถีชีวิต วัฒนธรรมและคติความเชื่อ

หมายถึง คำสอนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องวิถีชีวิตชาวไทยวน ในวัฒนธรรมล้านนา

ในบทเพลง “สาวเชียงใหม่” “ล่องแม่ปิง” “ก่าแม่” เป็นคำสอนหญิงสาวที่ยังไม่แต่งงานให้รู้ธรรมเนียมประเพณี เมื่อหนุ่มสาวมีความรัก สังคมล้านนาเปิดโอกาสให้หญิงสาวได้รู้จักกับผู้ชายหลายคน ให้โอกาสได้พบปะพูดคุยกัน แต่อยู่ในสายตาของผู้ปกครอง เพื่อให้พิจารณาเลือกคู่ที่เหมาะสม การจะเริ่มสร้างครอบครัวนั้นผู้ชายเป็นฝ่ายสู่ขอผู้หญิง ต้องได้รับคำยินยอมจากพ่อแม่ก่อนถึงจะไปใช้ชีวิตอยู่กับชายคนรักได้ซึ่งจะมีพิธีแต่งงานหรือไม่ก็ได้ แต่หากยังไม่พร้อมที่จะใช้ชีวิตคู่ก็ต้องรู้จักคอยเวลาที่เหมาะสมก่อน ประเด็นนี้อาจจะดูว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดา ไม่แปลกที่มีการสอนแบบนี้ เพราะสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทส่วนใหญ่ก็ถือจารีตประเพณีการแต่งงานแบบนี้ แต่ในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย เป็นถิ่นอาศัยของชาติพันธุ์ที่หลากหลาย ซึ่งมีประเพณีการแต่งงานที่ไม่เหมือนกลุ่มชาติพันธุ์ไท บางชนเผ่าผู้หญิงก็เป็นฝ่ายสู่ขอผู้ชาย เช่น กะเหรี่ยง เป็นต้น บทเพลงของจรัลกล่าวถึงเรื่องการเลือกผู้ชายได้ ในเพลงสาวเชียงใหม่ เป็นหลักฐานว่าผู้หญิงเชียงใหม่มีอิสระในการเลือกคู่ครองตามที่ตนพึงพอใจ และผู้ชายเป็นฝ่ายสู่ขอผู้หญิงเพื่อแต่งงาน แต่การจะเลือกคู่ครองนั้นต้องพิจารณาให้ดีฯ ดังที่ Saabuapat (2012, p. 7) ได้กล่าวว่า เพลงก่าแม่เป็นคำเตือนใจลูกสาวให้เลือกคนที่มีความรักจริงใจและขยันทำงานจะทำให้พบเจอนคนที่ดี เพราะการพิจารณาอย่างถี่ถ้วนละเอียดรอบคอบจะส่งผลให้การตัดสินใจไม่ผิดพลาด ดังในบทเพลงสาวเชียงใหม่ นอกจากจะฟังเพลินจากทำนองดำเนินไปเรื่อย ๆ เนื้อเพลงยังเป็นถ้อยคำที่บรรยายความรู้สึก

สลาย ๆ บอกเล่าถึงกรรมมีชายหนุ่มแฉะเวียนมาพูดคุยทุกวัน ทั้งหนุ่มคนเมืองและคนที่มาจากต่างจังหวัดหนุ่มที่มาเที่ยวบอกว่าจะมาสู่ขอ พ่อแม่ก็รับรู้แล้ว แต่แล้วหนุ่มก็เจียบหายไป ทำให้สาวเสีงใหม่ ไม่เชื่อคำพูดของหนุ่ม ๆ ล้าหนาเหล่านั้นแล้ว ตัดสินใจเลือกหนุ่มชาวคองที่เชื่อได้มากกว่า

จากเนื้อหาทั้ง 10 บทเพลง พอสรุปประเด็นคำสอนหญิงสาวล้านนา ได้ดังนี้

**เรื่องความประพฤติส่วนตัว** สอนให้รักในเกียรติและศักดิ์ศรีลูกผู้หญิง มีความภูมิใจในวัฒนธรรมล้านนา มีจิตใจเยือกเย็น ร่าเริง จริ่งใจ ไม่ควรแสดงจริตมารยาท มีใจหนักแน่น ไม่หวั่นไหวหุบเบาเชือกคนง่าย

**เรื่องการครองตนในสังคม** สอนให้เลือกคู่ที่เหมาะสมกับตน รู้จักรอเวลาที่เหมาะควรตามค่านิยมและประเพณี เพื่อฟังพ่อแม่ การรู้จักปรับตัวแก้ปัญหา รักเกียรติรักศักดิ์ศรี มีความภูมิใจในวิถีท้องถิ่นบ้านเกิด

**เรื่องการครองเรือน** สอนให้รับผิดชอบดูแลบ้าน ทำอาหารเลี้ยงครอบครัวให้อร่อย รู้จักประหยัด รู้จักทำมาหากินและรู้จักเก็บออม มีกิริยาอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่ตีเสมอผู้ใหญ่ ไม่ดูดย ไม่ขี้เกียจ ช่วยสามีทำงานเลี้ยงครอบครัว ดูแลปรนนิบัติสามีไม่ขาดตกบกพร่อง เช่น ไม่เข้านอนก่อนสามี ตื่นนอนแต่เช้าก่อนสามี ไม่หุบเบาเชือกคนที่ช่างพูดนอกบ้าน ไม่แสดงกิริยาไม่ดีให้คนอื่นดูแคลน

**เรื่องความรัก** สอนให้ซื่อตรงต่อคนรัก รักษาสัจจะคำมั่นสัญญาต่อกัน เมื่อแต่งงานใช้ชีวิตร่วมกันหญิงสาวต้องเคารพสามี เป็นการให้เกียรติ ยกย่องให้กำลังใจผู้นำครอบครัว เป็นคู่คิดที่เคียงบ่าเคียงไหล่ หากยังไม่ได้แต่งงานการถือสัจจะ รักษาคำสัญญาต่อคู่รักเป็นเรื่องสำคัญ แต่หากถูกผู้ชายหลอก หญิงสาวก็ต้องดำเนินชีวิตต่อไปได้แม้จะหมดหวังจากความรัก

**เรื่องประเพณี วิถีชีวิตวัฒนธรรม และคติความเชื่อ** สอนให้รู้จักกาลเทศะ รู้จักอดทนรอคอยเวลาที่เหมาะสมก่อน สอนความรู้ให้มีความสามารถและมีความประพฤติที่ดี เช่น สอนหญิงสาวที่จะออกเรือนต้องมีฝีมือในการทำอาหาร ต้องบริหารครอบครัว จัดการค่าใช้จ่าย สามารถทำงานเลี้ยงชีพ การออมเงิน

จากบทเพลงที่กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นว่านอกจากความสุนทรีย์ของบทเพลงที่กล่อมเกลารมณณ์ผู้ฟังได้ดี และยังบอกเล่าความรู้เรื่องความประพฤติที่ดีของหญิงสาวที่ชาวล้านนาใช้อยู่มาแต่โบราณแล้ว บทเพลงของจรัล มโนเพ็ชร ยังทำหน้าที่เป็นผู้เผยแพร่คำสอนในเรื่องคติความเชื่อ ค่านิยมให้ยังคงได้ยินได้ฟังกันอยู่ทั่วไป หากเนื้อหาเหล่านี้ไม่ถูกเผยแพร่ผ่านบทเพลง การรับรู้ของผู้คนก็ไม่กว้างขวาง ไม่มีการต่อยอดขยาย ๆ เหมือนการฟังคำสอนผ่านบทเพลง หากไม่มีบทเพลงที่กล่าวถึงเรื่องราวเหล่านี้ คนรุ่นใหม่ที่เกิดโตขึ้นในวัฒนธรรมแบบสยาม และวัฒนธรรมตะวันตกก็อาจไม่เคยทราบเลยว่ ล้านนามีชุดคำสอนเหล่านี้ที่ใช้ในการอบรมกุลธิดาของสังคมล้านนา ซึ่งเป็นคำสอนที่ลุ่มลึกและเอื้อให้สังคมมีความสุขเช่นนี้

ดังนั้น การเผยแพร่คำสอนเรื่องใดก็ตามในรูปแบบของบทเพลงที่น่ารื่นรมย์ใจจึงเป็นกลวิธีหนึ่งที่ไม่ควรมองข้าม หากต้องการจะธำรงค่านิยมที่ดีงามของสังคมให้คงอยู่ การบอกเล่าคำสอนผู้หญิงล้านนาผ่านบทเพลงที่มีชื่อเสียงนั้น จะทำให้เกิดการรับรู้สาระคำสอนในวงกว้างและยังเป็นบันทึกลึกซึ้งทางวัฒนธรรมอีกรูปแบบหนึ่ง ที่ทำให้ผู้คนยุคต่อมาทั้งในสังคมล้านนาและในพื้นที่ต่างวัฒนธรรมได้รับทราบว่ามีคำสอนที่ลึกซึ้งเหล่านี้ในสังคมล้านนามาแต่โบราณ

## บทสรุป

บทเพลงของจรัล มโนเพ็ชร นอกจากจะไพเราะสร้างบรรยากาศอันสวยงามของผืนแผ่นดินล้านนาผ่านบทบรรยายและทำนองดนตรีอันรื่นหู มีเนื้อร้องที่เป็นบทกวีอ่านแล้วตราตรึงใจแล้ว บทเพลงของจรัล มโนเพ็ชร ยังทำหน้าที่เป็นการบันทึกและเผยแพร่วัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อของชาวล้านนา โดย ถ่ายทอดผ่านภาษาล้านนาไทยวน ซึ่งมีทั้งสอนโดยตรงกับสอนแบบอ้อมๆ บทเพลงเหล่านี้ได้ทำหน้าที่เป็นสื่อบันทึกคำสอนผู้หญิงล้านนา 5 ด้าน ได้แก่ 1) คำสอนเรื่องความประพฤติส่วนตัว 2) คำสอนเรื่องการครองตนในสังคม 3) คำสอนเรื่องการครองเรือน 4) คำสอนเรื่องความรัก 5) คำสอนเรื่องประเพณีวิถีชีวิต วัฒนธรรมและคติความเชื่อ ซึ่งวรรณกรรมคำสอนผู้หญิงล้านนาเหล่านี้ ถูกนำมาถ่ายทอดซ้ำ ๆ เมื่อมีการขับร้องบทเพลงดังกล่าว ทำให้คำสอนถูกบันทึกลงในความทรงจำของผู้ฟังเพลง เป็นประโยชน์ในการสอนตนเอง หรือบอกเล่าต่อกันลูกหลานต่อไปได้

## References

- Khamyot, S. (2016). Lanna Ideology in the songs of Charan Manopech. *Journal of Thai Lanna Wisdom, Chiang Mai Rajabhat University*, 11, 10–30. Retrieved from <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/khuangpaya/article/view/235982> (In Thai)
- Kirawati, P. (2009). *Charan Manophet and the partial representation of Lanna identity. Independent study (Master's thesis)*. Chiang Mai University. (In Thai)
- Phongcharoen, S. (1992). *Lanna traditional music notation*. Chiang Mai: n.p. Retrieved from <https://lannainfo.library.cmu.ac.th/online/music.php> (In Thai)
- Prangwattanakun, S. (2014). *Didactic literature of Lanna: Characteristics, wisdom, and values*. Chiang Mai: Center for Lanna Studies. (In Thai)
- Saaiapat, T. (2012). Lanna Folksongs by Suntaree Weachanon. *Ganesha Journal*, 8 (1), 17–24. (In Thai)
- Thipdet, U., & Nantachanthul, S. (2023). Representation of Northern Thai people in Charan Manopech's songs. *Uttaradit Rajabhat University Journal of Humanities and Social Sciences*, 10 (1), 167–184. Retrieved from <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/johuru/article/view/263877>